

**דרור פיקסלר: הקרבת התמיד – כנגד היום או כנגד השמש?
 הערות למאמרו של חיים הלפרן, "מקומות שחיטת קרבנות התמיד וטעמיהם"
 (בד"ד 11: קיץ תש"ס, עמ' 58-51)**

במאמרו העלה פרופ' הלפרן את השאלה האם אכן נשחטו קרבנות התמיד בשמש. מסקנתו, לאחר חישובים, היא שבתמיד של שחר בדרך כלל לא היתה בעיה של שחיטה בצל, ובתמיד של ערב הזמן המאוחר ביותר לשחיטה בשמש הוא שעה שמונה וחצי. ברם, תשובתו זו של הכותב בעייתית מאוד. תמיד של שחר היה קרב קודם הנץ החמה, ראה משנה כפורים ג, א: "אמר להם הממונה: צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה! אם הגיע, הרואה אומר: ברקאי! מתיא בן שמואל אומר: האיר פני כל המזרח עד שבחברון? והוא אומר: הן", ובלשון זהה במשנה תמיד ג, א. והלכה כמתיא בן שמואל (פירוש הרמב"ם למשנה שם, ובהלכות תמידין ומוספין פ"א ה"ב). אם כן, תמיד של שחר היה קרב לפני עלות השמש ובוודאי שלא היה יכול להיות לאור השמש ממש. ועוד, תמיד של ערב היה נשחט בשעה שמונה וחצי, ומוקרב משעה תשע וחצי ורק במקרים חריגים (ערב פסח שחל בשבת) היו מקדימים את זמנו, אם כן גם הוא לא היה מוקרב לאור השמש.

אך נראה שכל הקושי הזה נולד מכך שהנחנו שיש חובה להקריב כנגד אור השמש ממש. הכותב ייחס דעה זו לרמב"ם, לרא"ש ולראשוני נוספים, אך מסקנות מאמרו אינן מאפשרות מציאות של הקרבה כנגד אור השמש ממש. ונראה לומר כי במלים "כנגד היום" או "כנגד השמש" הכוונה להקריב כנגד המקום שבו נמצאת השמש, אף אם בזמן ההקרבה אין היא מאירה על הקורבן ממש. כך משמע מדברי הרמב"ם כפי שנוכח בהמשך, וגם דברי הרא"ש (בפירושו לתמיד לא ע"ב) ש"כנגד היום – במקום שיאיר היום" אין משמע שבאותו הזמן מאיר היום, אלא אחר כך, כשתעלה השמש היא תאיר את אותו המקום, אך בזמן השחיטה אין השמש מאירה שם.¹ בסוף המאמר הזכיר הכותב את דברי הר"ח ביומא סב ע"ב "כנגד היום – כנגדו ולא אצלו", והסביר את הדברים כחולקים על דברי הרמב"ם שצריך כנגד השמש ממש. אלא שיש לענ"ד להסביר את שיטת הרמב"ם בצורה הבאה:

1 נראה שאף דברי רש"י אינם מכריחים לומר ששוחטים לאור השמש ממש, אלא שעלה האור של היום.

החיוב להקרבת עולת התמיד נלמד מהפסוק במדבר כח, ד: "את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים". וכך למדה הגמרא בתמיד לא ע"ב (הובא גם ביומא סב ע"ב. וכן בספרי במדבר פייסקא קמב):

של שחר היה נשחט על קרן מזרחית צפונית. מנא הני מילי? אמר רב חסדא: דאמר קרא 'שנים ליום' (במדבר כח, ג) — כנגד היום. תניא נמי הכי: שנים ליום — כנגד היום, אתה אומר נגד היום, או אינו אלא חובת היום? כשהוא אומר 'את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים' — הרי חובת היום אמור, הא מה אני מקיים שנים ליום — נגד היום, הא כיצד: תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה, ושל בין הערבים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית על טבעת שניה.

כלומר, מהפסוק "שנים ליום" לומדים את מיקום ההקרבה, ומהפסוק "את הכבש האחד" לומדים את חיוב הקרבן עצמו. וכך גם משמע בפירושו הרמב"ם למשנה תמיד ד, א ששם המשנה מביאה את ההלכה: "של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית... ושל בין הערבים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית", וכתב שם: "והיו שוחטין של שחר בצד המערבי של מקום השחיטה, כדי שיהיה כנגד השמש. ותמיד של בין הערבים שוחטין אותו בצד המזרחי, מפני שהשמש אז במערב, כדי שגם יהיה כנגד השמש. אמר יתעלה 'שנים ליום', ובא בקבלה 'כנגד יום'".

ברם בספר המצוות, עשה לט, כתב: "הצווי שנצטוינו להקריב במקדש שני כבשים בכל יום, ואלה נקראים תמידין, והוא אמרו יתעלה 'שנים ליום עלה תמיד'". הרמב"ם הביא את הפסוק שממנו לומדים את מיקום ההקרבה כמקור לחיוב הקרבן. וחזר על כך במניין הקצר בהקדמה למשנה תורה (עשה לט), ובהלכות תמידין ומוספין פ"א ה"א. יתרה מזו, כשהביא את ההלכה על מיקום הקרבת הקרבן כתב: "תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית של בית המטבחים על טבעת שניה, ושל בין הערבים על קרן צפונית מזרחית ממנה על טבעת שניה, כדי שיהיה כנגד השמש. דברי קבלה הן שיהיו נשחטין כנגד השמש" (תמידין ומוספין פ"א ה"א), הביא את ההלכה אך לא הביא את הפסוק ממנה היא נלמדת, וסתם שדבר זה נלמד מקבלה.

אלא שיש להסביר את הסוגיה בצורה שונה. הגמרא ביומא (סב ע"ב) דנה בשאלה האם שני שעירי יום הכיפורים צריכים להיות זהים. "ויקח שני שעירי עזים" (ויקרא טז, ה) — מיעוט שעירי — שנים, מה תלמוד לומר שני — שיהיו שניהן שוים, משום שכתוב "שעירי" משמע שצריך שניים ומכך שכתבו שניים למדנו דין אחר — שהם צריכים להיות זהים. והוסיף הרמב"ם (פיהמ"ש כפורים ו, א) כי "נכפלה תיבת 'שני' בשעירי יום הכפורים שלש פעמים", כלומר, בשלושת המקומות כתוב "שני שעירי/ים": ויקרא טז, ה, ז ו-ח. אחר-כך ממשכה הגמרא ללמוד את אותו הדין באותה הדרך ביחס לכבשי מצורע — "ויקח שני כבשים" (ויקרא יד, י) מיעוט כבשים שנים, מה תלמוד לומר שני — שיהיו שניהן שוין, וביחס לצפרי מצורע — "וצפרים" (ויקרא יד, ד) מיעוט צפרים שתיים מה תלמוד לומר שתי — שיהיו שתייהן שוות, וראה הסבר לדרשה זו בפיהמ"ש נגעים יד, ד. על-פי שיטה זו רצתה הגמרא ללמוד אף ביחס לקרבן תמיד: "אי הכי, גבי תמידין נמי נימא: 'כבשים' — מיעוט כבשים שנים, מה תלמוד לומר 'שנים' שיהיו שניהן שוין", ועל כך עונה הגמרא שהמלים "שנים ליום" הן לא במשמעות שיש

להקריב פעמיים ביום, כי דבר זה נלמד מפסוק אחר-כך (הפסוק שהרמב"ם הביא אצלנו), אלא משמעות המלים היא שיש להקריב את הקרבן במקום הופכי למיקום השמש, ואם כן אין המלה "שנים" מתייחסת לקרבן אלא למקום הקרבתו. או כדברי הר"ח שם: "אבל התמידין, אע"ג שכתוב בהן 'שנים ליום' לא דרשינן בהו כי האי גוונא, אלא 'שנים ליום' כנגד היום כנגדו ולא אצלו", כלומר מול היום (=שמש) פיזית, ולא שניים במשך היום. ואכן אין הרמב"ם מזכיר בפיהמ"ש וכן אינו פוסק בהלכות שיש עניין שהתמידין יהיו שווים.

אם כן נמצאנו למדים שדברי הר"ח "כנגדו ולא אצלו" אין כוונתם שאין צורך שיהיה מול השמש ממש (כפי שהציע פרופ' הלפרן במאמרו הנידון), כי אף אחד לא הזכיר צורך זה. אלא שמהפסוק "שנים ליום" למדו שיש צורך להקריב כנגד יום ולא למדו את עצם חיוב ההקרבה.

לכן ניתן לסכם כי את מספר הקרבנות שיש להקריב בכל יום לומדים מהפסוק "את הכבש האחד תעשה בבקר" וגו', כפי שהרמב"ם כתב בפיהמ"ש ברכות א, ג. חובת מיקום הקרבת הקרבן נלמדת מהמלים "שנים ליום" כנגד היום, כפי שכתב בפיהמ"ש תמיד. עצם חובת הקרבת התמיד נלמדת מהפסוק "שנים ליום עולת תמיד", שמשמעותו בשני מקומות (ולא קרבנות) ביום יש להקריב את קרבן התמיד, וזה מה שכתב בסהמ"צ ובהלכות.

אם כן נמצאנו למדים שאין כלל חובה להקריב כנגד אור השמש ממש אלא מול מקום השמש. וכן דברי הר"ח באים למעט מחובת ההקרבה ולא מחובת ההקרבה מול השמש דווקא, ודברי הרמב"ם שווים לדבריו.²

2 יש להעיר כי בהלכות תמידין ומוספים פ"א הי"א הביא את ההלכה ביחס למקום ההקרבה, וכתב כי אלו דברי קבלה ולא הזכיר את הפסוק "שנים ליום". הסיבה לדבר זה היא דרכו של הרמב"ם במשנה תורה להדגיש מהם דברי קבלה שתוקפם מהתורה, ומהם דברי קבלה שתוקפם מדרבנן. כאשר הרמב"ם מביא דבר קבלה, ומסמין אותו לפסוק, המשמעות היא שכך למדו חכמים את הפסוק ואם כן תוקף דבריהם הוא מהתורה. אם לדברי קבלה לא הוצמד פסוק, הם הלכה למשה מסיני או דרבנן. מכיוון שההלכות למשה מסיני ספורות וידועות הן, המשמעות היא שהדין הוא מדרבנן, וכך גם במקרה שלנו. להרחבה בנושא זה ראה מה שכתבתי במאמרי: "הלכה למשה מסיני בפירוש המשנה לרמב"ם", סיני, קיח (תשנ"ו), עמ' רנז-רנח.

חיים הלפרן: תגובה להערותיו של דרור פיקסלר

ראשית, ברצוני להדגיש שמסקנתי לגבי שחיטת התמיד של בין הערביים בשעה שמונה ומחצה היא שברוב רובה של השנה השחיטה היתה בצל, אבל שעה זאת היא המאוחרת ביותר לאפשר שחיטתה בשמש במשך מספר ימים בשנה. ברור שלא מסתבר שזאת הסיבה שבחרו בשעה זאת לשחיטה.

לגבי התמיד של שחר, אני בהחלט מסכים שבדרך כלל שחטו אותו לפני הנץ החמה, ודנתי רק במה שהיה קורה אם איחרו זמן שחיטתו, אולי בגלל תקלה בהבאת הכבש מלשכת הטלאים וביקורו המתוארים במסכת תמיד פרק ג משנה ג.

לגבי התמיד של בין הערביים, כל הדיון שלי היה בעניין שחיטתו, שהיתה בשעה שמונה ומחצה, ולא בעניין הקרבתו אחר-כך. הסיבה לכתיבת המאמר שלי היתה שהרבה מרבתינו מפרשים את הביטוי "כנגד היום" כדרישה שהתמיד יישחט בשמש ולא בצל וביניהם: רש"י בפירושו ליומא סב ע"ב בד"ה על קרן מערבית צפונית, שם הזכיר את צל כותלי העזרה (ובהקשר לתמיד של שחרית, אע"פ שזמן שחיטתו אמור להיות לפני הנץ החמה, כמו שצוין למעלה); המפרש במסכת תמיד ל ע"ב; הרא"ש בפירושו למסכת תמיד; והמאירי בפירושו למסכת יומא שציטטתי במאמרי; ובין מפרשי המשנה במסכת תמיד פרק ד, משנה א רבינו עובדיה מברטנורא ובעל התפארת ישראל. הדיון של דרור פיקסלר בפירוש הרמב"ם לביטוי כנגד היום או כנגד השמש הוא מעניין מאוד, ואני מוכן לקבל את מסקנתו שהרמב"ם אינו בין אלה המפרשים ששחיטת התמיד צריכה להיות בשמש.